

Надія Дудник, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7879-8206>

Олександра Свйонтик, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0945-3538>

Богдан Кульчицький, аспірант
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8527-9162>

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано сутність педагогічних технологій, які сприяють вибудовуванню індивідуальної траєкторії саморозвитку учня в освітній діяльності. Для розгляду виокремлено думку про необхідність унормування використання інформаційних технологій та формування самостійного мислення учнів в умовах НУШ. Звернуто увагу на необхідність активного вивчення кращого європейського досвіду організації освітнього процесу за авторськими системами навчання та виховання, які мають багаторічний досвід якісної підготовки особистостей до самостійного життя, творчого розвитку, вибудовування філософії власного життя зі збереженням демократичних цінностей. Акцентовано увагу на домінуванні ролі учня в проявах ініціативи, самостійному мисленні, права на помилки й самоаналіз, пошуковій діяльності у малих групах та різновікових колективах, як того вимагає система Монтесорі навчання. Для обговорення подано способи використання інновацій в процесі організації розвивального середовища, підкреслено важливість системного застосування практичних та теоретичних методів в інтегрованому підході до освіти в умовах шкільної діяльності. Визначені переваги впровадження філософських стратегій саморозвитку, виховання у свободі, підтримка педагогом ідей учнів, емоційно позитивної атмосфери в організації освітнього процесу з використанням ідей М. Монтесорі. Пропонуємо шляхи підвищення кваліфікації педагогів через дослідження інноваційних технологій, їх цілісне вивчення та імплементацію з метою вдосконалення діяльності НУШ. Подано перспективу подальших розвідок у вивченні новацій в українській теорії та практиці в кризових умовах розвитку нашого суспільства.

Ключові слова: інноваційні технології; цифрова компетентність; педагогіка М. Монтесорі; проєктні технології; організація освітнього процесу.

Літ. 8.

Nadiia Dudnyk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7879-8206>

Oleksandra Sviontyk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0945-3538>

Bogdan Kulchytskyi, Postgraduate Student of the
General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8527-9162>

USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF ORGANISING PROJECT- BASED LEARNING

The article analyzes the essence of pedagogical technologies that contribute to the development of an individual trajectory of self-development of students in educational activities. The article highlights the need to standardise the use of information technologies and to develop independent thinking in students in the context of the New Ukrainian School (NUS). Attention is drawn to the need for active study of the best European experience in organising the educational process using authorial systems of teaching and upbringing, which have many years of experience in the high-quality preparation of individuals for independent living, creative development, and the formation of a personal philosophy of life while preserving democratic values.

The article presents a project-based teaching technology used in Montessori school sason of the successful ways to create harmonious relationships in the educational process. Emphasis is place don the dominant role of the student in showing initiative, in dependent thinking, the right to make mistakes and self-analysis, and research activities in small groups and mixed-age groups, as required by the Montessori teaching system. Ways of using innovations in the process of organising a developmental environment are presented for discussion, and the importance of the systematic application of practical and theoretical methods in an integrated approach to education in the context of school activities is emphasised. The study identifies the advantages of implementing philosophical strategies for self-development, education in freedom, teacher support for students' ideas, and an emotionally positive atmosphere in the organisation of the educational processusing the ideas of M. Montessori.

Our article presents ways to improve pedagogues' qualifications through research into innovative technologies, their comprehensive study, and implementation with the aim of improving the activities of the New Ukrainian School. We consider the project method to be one of the best ways to develop students' competencies in research and local history activities, as well as a high-quality means of social education for children in a community of like-minded people. The article presents the prospects for further research into innovations in Ukrainian theory and practice in the crisis conditions of our society's development.

Keywords: *innovative technologies; digital competence; M. Montessori pedagogy; project technologies; organisation of the educational process.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні технологічний прогрес й інформаційна революція спричинили зміни у способах отримання освіти молодого покоління. Діти ростуть з активним використанням гаджетів, Інтернет-ресурсів. Дорослі більшість вільного часу присвячують огляду новим в он-лайн режимі, спілкуються у соціальних мережах. Підростає покоління, наслідуючи спосіб життя дорослих, отримуючи великий потік інформації й розваг за допомогою гаджетів, структурує своє світосприймання через віртуальну реальність. Умови кризового розвитку нашого суспільства, коли військова дійсність провокує нові виклики, освітня галузь стоїть перед вибором у пошуку варіативних шляхів організації діяльності вчителів, учнів. Дистанційне навчання, спілкування в онлайн групах, Інтернет-конференції, пошук інформації з використанням ІІІ стають звичними засобами освітньої взаємодії.

НУШ все активніше звертається до поєднання традиційних способів навчання з інноваційними технологіями, які презентують не тільки сучасні засоби для здобуття знань, а й використовують кращий світовий досвід європейських вчених у організації індивідуального саморозвитку, дають змогу отримувати знання з використанням пошукового методу, соціальної взаємодії. Хочемо звернути увагу на способи організації навчального процесу з використанням досвіду роботи альтернативних освітніх системах.

Сучасний педагог у процесі саморозвитку, пошуку нових ідей поєднує технологічні новації, методичні розробки, інтерактивні методики, щоб не тільки урізноманітнити процес отримання знань учнями, а й для прогнозованого цілісного якісного результату. Його може забезпечити цілісна система, яка має тривалий час апробації, позитивну динаміку зростання як успішності, так і збереження емоційного балансу дитини. Н. Гавриш пише: "Дитина може зрозуміти набагато більше та глибше,

ніж вважають дорослі. Вона розумна настільки, наскільки розумною ми їй дозволяємо бути" [6, 36]. Педагог підкреслює правильність вибору стратегії побудови освітнього процесу, де присутня емоційна підтримка, віра в можливості дитини, використання педагогіки сприяння.

Для української освіти як інновацією є поруч з стандартними освітніми програмами використовувати альтернативні, зокрема, вальдорфську педагогіку й систему М. Монтесорі. Особливими є філософська стратегія організації освітнього простору, методи навчання, способи задіявання розумового потенціалу дитини, діяльнісний підхід і поступальність отримання знань, індивідуалізація, розвиток самостійного мислення, створення емоційного благополуччя, активна співпраця учасників освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами наукових досліджень інновацій мають місце у напрацюваннях сучасних українських вчених в галузі педагогіки, психології, філософії. Так, теоретичні праці О. Адаменко, І. Дичківської, С. Гончаренка, М. Гринєвої, О. Іонової, В. Кременя, С. Сисоєвої, І. Суржикової, О. Сухомлинської, І. Улюкаєвої, М. Чепільта ін. дають підґрунтя для визначення методології у формуванні стратегії раціонального використання інновацій. А досвід роботи альтернативних освітніх шкіл, навчальних закладів, де активно використовуються педагогічні новації, який описаний В. Бондар, Н. Григор'євою, Ж. Грядовкіною, Н. Гавриш, В. Кушнір, Т. Михальчук, О. Мезенцевою, К. Кутик, О. Огієнком, І. Підласим, Н. Прибильською, А. Синицею, А. Сбруєвою та ін. стають основою для практичного використання новаторами, які прагнуть прогресивних змін у змісті, засобах, способах організації освітнього процесу. Коли зміни не заради гучних заяв, а для поєднання раціональних традиційних систем як базових і прогнозованих для педагога та інновацій як перспективних для активізації діяльності учнів. Для педагога стають актуальними процеси пошуку

балансу між необхідністю передачі знань підрастаючому поколінню з використання якісних шляхів активізації самостійного мислення дитини, створення сприятливого розвивального середовища під час організації навчання та виховання в умовах НУШ. Сучасний інформаційний, технологічний прогрес, економічні та політичні виклики зміщують акценти в освіті з результатів навчання на урізноманітнення пізнання, індивідуального підходу, збереження ментального здоров'я дитини, розвитку талантів, вибудовування для учня перспективи реалізовувати себе в світі людей і техніки, природи і культури.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Сучасні дослідники теорії та практики займаються удосконаленням змісту, методів, засобів освіти підрастаючого покоління. Викристалізовується проблема, яка турбує освітян: "В останнє десятиліття у підході до виховання стався парадоксальний переворот: покарання та жорстокість ототожнили й спробували по можливості відмовитися від них – зовсім. У результаті підросло покоління дітей, виховане в парадигмі "світ обертається навколо мене, і, щоб я не робив, мені за це нічого не буде" [5, 14]. Суспільство зіткнулося з новою проблемою – байдужості, егоїзму, безвідповідальності. Успіхи в царині виховання й поступальності розумового розвитку мають авторські освітні системи провідних країн світу. Тому, ми все активніше звертаємося до вивчення та впровадження в Україні вальдорфської педагогіки й системи М. Монтесорі. Вони мають позитивну динаміку в гармонійному поєднанні теорії й практики, прогнозованість результату й палітру раціональних методик у досягненні балансу між навчанням, вихованням та саморозвитком учня. Домінуючим підходом є поєднання свободи та порядку, творчості зі збереження мети діяльності, практичного досвіду й теоретичних істин, індивідуальний підхід та групові завдання, присутність цілісної філософії, яка об'єднує усіх учасників освітнього процесу.

В реформі української освіти необхідно більше уваги приділити вивченню досвіду діяльності вищезазначених інноваційних систем, адже такий філософський підхід близький традиціям українського виховання, тому їх досвід допоможе знайти раціональні шляхи для створення нашої школи, НУШ. Тому, хочемо звернути увагу на позитивний досвід альтернативних освітніх систем, щоб процес інноваційних змін не стосувався тільки зовнішніх характеристик, де достатнім є впровадження цифрових технологій, використання ШІ, а презентував цілісну систему авторських підходів, філософію, світоглядні підходи у організації педагогічної взаємодії, інтегровані заняття, евристично-дослідницькі шляхи заохочення дитини до саморозвитку.

Метою нашої статті є аналіз та виокремлення інноваційних ідей альтернативних педагогічних систем іпошуку шляхів їх використання для покращення шляхів, умов, засобів, способів діяльності педагога з учнями в умовах НУШ.

Виклад основного матеріалу. Нова українська школа продовжує шлях впровадження освітніх програм в непростих умовах буття, направляє учнів до самостійного пізнання світу і розуміння себе в ньому, готовності дбати про власну безпеку і сміливості відстоювати свободу, проявляти таланти і дбати про ментальне та фізичне здоров'я, прагнути стати гідним громадянином нашої незалежної держави і представляти її в європейському товаристві. В. Кремень у роз'ясненні завдань концепції НУШ виокремлює вісім ключових компонентів, серед яких першим є "новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві", а шостим є "орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм" [2].

Учень як суб'єкт освітнього процесу зустрічається з суперечностями, які пропонує дійсність: з одного боку – це стрімкий технологічний прогрес, що дає змогу використовувати ШІ у швидкому пошуку інформації, написанні аналітичних розвідок, здійснювати віртуальні подорожі у часі та Всесвіті, а з другого боку виокремлює соціальні потреби необхідності виховання почуття гідності, відповідальності, милосердя, дружби, піклування про світ природи тощо. В школах поєднуємо традиційний шлях поступального отримання знань відповідно до вимог освітніх програм, вимірювання якості знань шляхом написання контрольних робіт, тестів й проблемні методи навчання, де піддаємо сумнівам сталі твердження, урізноманітнюємо зміст філософськими концепціями і розглядаємо теорію відносності. Суперечності ставлять виклик сучасному педагогу, діти блискавично знаходять раціональні шляхи отримання інформації, готові відповіді створюють дисбаланс у процесі пошуку, знижують ініціативу учнів, роблять стандартним шлях отримання та відтворення знань. Тому, послуги ШІ дають швидку відповідь, але не зацікавлюють самостійним пізнанням, позбавляють емоційного задоволення від методу пошуку, де спроби і помилки стають особистим досвідом у досягненні мети.

Досліджуючи кращий зарубіжний досвід європейських країн, вітчизняні дослідники часто звертаються до представників реформаторського педагогічного руху, коли освітні проблеми також переживали кризу. В педагогіці М. Монтесорі присутня раціональність у шляхах розумового самостійного розвитку дитини, у вальдорфській школі всі знання мають практичний досвід, пошук, задіюють емоційно-ціннісну сферу. Ці освітні системи вважаються найстійкішими у світовій практиці, адаптовані на

всіх цивілізованих континентах, розвиваються і доповнюються новими здобутками зі збереженням власної філософії освіти, яка підтримує індивідуальний підхід до процесу отримання знань, сприяють саморозвитку учня, зберігають толерантність у взаєминах учасників освітнього процесу, підтримують емоційно позитивну атмосферу під час навчання й навіюють у гуманних взаєминах кращі чесноти людини у вихованні підростаючого покоління. Що відповідає запитам нашого сучасного суспільства на шляху освітніх реформ.

Дитячий психолог Ю. Приходько підкреслює: “У детермінації свідомості особистості, яка розвивається, важливе значення має як матеріальне буття, так і виховні норми та ціннісне ставлення до дитини” [4, 115]. Співзвучними вважаємо наступні ідеї педагогіки М. Монтесорі, які розкривають освітні завдання:

– гуманізації освіти, яка полягає в тому, що освіта повинна бути спрямована на розвиток людини як особистості і в першу чергу формувати моральні й духовні цінності як основу світогляду;

– демократизації освіти, яка передбачає забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей, незалежно від їх соціального походження, матеріального становища, національності, а органи державного рівня повинні сприяти повноцінному доступу усіх громадян до якісної освіти;

– прагматизму, яка має на меті через практичний досвід і самостійність умовисновків отримувати цілісні системні знання, адже мислення має властивість опиратися на сенсорні відчуття [7].

Українська система освіти в період становлення сучасної незалежності також долучилася до світової тенденції використання альтернативних освітніх систем. Так, на початку 90-их рр. за сприяння экс-міністра освіти Б. Жебровського було засновано українську асоціацію Монтесорі вчителів, створено мережу державних та приватних освітніх закладів, які швидко знайшли відгук у суспільстві. Мережа Монтесорі-шкіл є вельми широкою і представлена у всіх містах обласного значення. В Києві працює Центр підготовки Монтесорі-педагогів на відповідному європейському рівні.

Сучасну українську Асоціацію Монтесорі UA очолює провідна педагогиня Анна Волохова, яка ініціювала створення програми з матеріальної допомоги зруйнованим війною Монтесорі школам в Україні, об'єднання у спільноти для забезпечення умов щодо продовження навчання дітей, які в зв'язку з війною виїхали з нашої країни, відповідно до авторської системи М. Монтесорі [1]. Програма об'єднала небайдужих та центри Монтесорі-педагогів за кордоном до підтримки школярів та дошкільнят у продовженні отримувати освіту у відповідних закладах. Монтесорі-школи в європейських, азійських країнах подавали заявки на

платформу асоціації Монтесорі UA, щоб охопити бажуючих з України і надати змогу навчатися у таких школах.

Чому ж так важлива наступність у отриманні освіти дітьми за певною альтернативною системою? Тому, що важливою є збереження філософії підходу довільного виховання й розуміння поняття “дисципліни в свободі”, успішно вирішується завдання індивідуального підходу у розумовому та соціальному розвитку школяра з вибором темпу, варіативності способів вирішення завдань. Важливою умовою є створення розвивального предметного середовища й підтримка ініціативи учнів, а педагог стає помічником, а не ведучим. Можливість адаптації Монтесорі педагогіки до культурного простору робить її легкою у імplementації.

Для української школи такі демократичні методи співнавчання є інноваційними, адже зміщують ведучу роль педагога на другорядну в освітньому процесі. Для традиційної школи педагог – наставник, лідер, ініціатор. Для Монтесорі школи дитина, учень є головним не формально, бо його пропозиція розглядається (метод мозкового штурму), не критикується, не оцінюється, а приймається до обговорення, підтримується за сміливість. Учень вирушає в країну знань, систематизуючи для себе знання людства через діяльність, педагог підтримує зацікавленість і дозволяє працювати у своєму темпі, з можливістю помилятися, шукати власний спосіб розв'язку проблеми. Таким чином, в центрі уваги – інтереси та можливості дитини, а педагог стає помічником у дорозі до знань, дослідженні світу. Вчитель не ведучий, а той, хто може за потреби скерувати чи підсумувати результат.

Шлях пошуку й самостійного дослідження, робота в малих групах з метою набуття навичок взаємодії ведуть до використання нового методу, який згодом став повноцінною технологією проєктної діяльності.

Свого часу М. Монтесорі співпрацювала з відомим засновником методу проєктів американським педагогом Дж. Дьюї. Їхні погляди були спільними у прагненні змін освітньої практики в напрямі самостійної діяльності учнів, створенні розвивального середовища для підтримки творчих ініціатив у поєднанні з прагматичним використанням результатів дослідної діяльності. Проєкт є найбільш вдалим у плані як діяльнісного способу навчання, так і створенні продукту, досягненні певної мети як навчальної, так і виховної. М. Монтесорі у книзі “Освіта і мир” зазначає: “Дитина – наша єдина провідниця до форми, якою має бути освіта; тільки вона нам може допомогти зрозуміти складність суспільного життя й несвідоме прагнення людини бути вільною” [3, 129].

Найчастіше у Монтесорі-школах у навчанні застосовують проєктні методи, адже дають змогу

дітям займатися самостійним пошуком інформації за темою, яка спільно генерується і відповідає інтересам дітей. Педагог як фасилітатор за потреби може допомогти визначити послідовність дій, щоб не втратити мети. З часом учні самостійно проводять поетапну підготовку, розробляють стратегію, залучають учасників, інтегрують знання з різних галузей, проявляють ініціативу й враховують варіативність способів реалізації задуму. Результати проєкту стають гордістю учасників, вони залюбки демонструють його іншим, адже це плід їхньої пошукової діяльності, стає важливо презентувати відкриття іншим.

Цінною в проєкті є можливість співпраці, комунікації, можливість продемонструвати сміливість, свої роздуми, пропозиції. У розподілі обов'язків панує емоційне піднесення, самостійність, відповідальність за певну частину спільної роботи, бажання висловити нові ідеї, свобода у виборі шляхів вирішення проблеми. Думка кожного стає цінною при спільному обговоренні, у процесі виконання враховуються помилки, очевидними стають сильні сторони знань чи вмінь кожного. Учні самоорганізуються у пари чи групи, проговорюють способи виконання певного завдання чи частин дослідження, вибудовують, наприкінці проєкту перспективи подальших планів, пошуків.

Проєктні технології широко реалізуються у дослідних роботах школярів, об'єднуючи знання та вміння кількох дисциплін, інтегрують досвід різних галузей. Так, тематичні проєкти, які пов'язані з краєзнавством, календарними змінами природи, найбільше відгукуються, адже мають практичний характер реалізації, актуалізують теорію у практиці, дають змогу учням проявити свої можливості з історії, мистецтва, географії, іноземної мови тощо. Дитячі проєкти включають сучасні засоби пошуку інформації і поєднують з соціальними навичками. Проєкт емоційно підносить у бажанні йти своїм шляхом вирішення проблеми, здобувати досвід спільної відповідальності за результат. Зміст освіти в Монтесорі школах об'єднує навколо теми проєкту педагогів, батьків, дітей, громаду. Процес навчання набуває суспільного значення, презентується у соціальних мережах, дає поштовх до покращення якості життя спільноти.

Рівнікові групи дітей створюють перспективу самооцінки у зростанні розумовому, соціальному, культурному, формують кращі риси характеру. Старші діти думають як свої знання передати молодшим, а молодші прагнуть до освоєння нових знань чи виконанні проблемних завдань, щоб зберегти можливість працювати в групі для спільного якісного результату. Така мотивація створює позитивну емоційну атмосферу, занурює дітей у пошук, дарує свободу діяльності, дає стимул до організації співпраці, формує навички балансу й користі віртуального режиму й дійсності.

Висновки. Шляхи удосконалення української освіти у побудові стратегії НУШ спонукають до пошуків раціональних методів, засобів роботи педагога, щоб особистість дитини мала змогу формуватися в умовах свободи і відповідальності, розвивати самостійне мислення і через практичні навички розуміти важливість знань та вмінь для прогресу людства. Ми підкреслили переваги в доцільності зміни ролі педагогів як ведучих у організації освітньої діяльності пошуку методів активізації учнівської ініціативи у саморозвитку, соціальної взаємодії в умовах реформ НУШ.

Звертаємо увагу на переваги використання інноваційних ідей альтернативних педагогічних систем, зокрема проаналізували Монтесорі педагогіку у широкому використанні проєктної технології. Вона є важливою у вихованні кращих рис характеру особистості, яка готова брати на себе відповідальність, використовувати свободу з урахуванням цінності інших людей і їхнього права на свою думку. Для вирішення освітньої проблеми домінування інформаційних технологій в світі людини й потреби виховання людяності й вміння співіснувати та творчо розвиватися у світі людей, природи, стає важливою потреба переосмислення цінного європейського освітнього досвіду, де гармонійний розвиток особистості уможливорює відчуття особистої відповідальності, активної життєвої позиції людини з дитячих років. Проєктна технологія у способі використання в Монтесорі школах має інноваційний характер і потребує активнішого використання як способу інтегрування знань та виховного розвитку дітей в сучасному освітньому процесі української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волохова А. Метод Монтесорі: від А до Я: все про унікальну педагогічну систему, 2024. URL: <https://surl.li/selotd>
2. Кремень В. Доповідь про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80>
3. Монтесорі М. Освіта і мир. Київ: 7БЦ, 2023. 166 с.
4. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. Київ: Каравела, 2012. 329 с.
5. Царенко Н. Як ми псуємо наших дітей. Серія “Практична психологія”. Харків: ВД “ШКОЛА”, 2022. 288 с.
6. Філософія для дітей. Цікаві уроки для молодших школярів: методичний посібник / Н.В. Гавриш, О.О. Лінник. Київ: Видавничий Дім “Слово”, 2014. 232 с.
7. Якименко С.І., Міленіна Г.С. Педагогічні ідеї Софії Русової та Марії Монтесорі: порівняльний аналіз: монографія. Київ: Вид. дім “Слово”, 2015. 296 с.
8. Fairclough N. Discourse as social practice. *Critical discourse analysis: Critical concepts in linguistics*. ed. Toolan M. London; New York: Routledge, 2002. P. 1–22. URL: https://www.researchgate.net/publication/281506450_Critical_Discourse_Analysis

REFERENCES

1. Volokhova, A. Metod Montessori: vid A do YA: vse pro unikalnu pedahohichnu systemu, 2024 [Montessori Method: from A to Z: all about the unique pedagogical system]. Available at: <https://surl.li/selotd> [in Ukrainian].
2. Kremin, V. Dopovid pro skhvalennya Kontseptsiyi realizatsiyi derzhavnogo polityky u sferi reformuvannya zahalnoy iserednoyi osvity "Nova ukrayinska shkola" na period do 2029 roku: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 22.08.2018 r. № 988. [Report on the approval of the Concept of the implementation of state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" for the period until 2029: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 08/22/2018 No. 988]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80> [in Ukrainian].
3. Montessori, M. (2023). *Osvita i myr* [Education and Peace]. Kyiv, 166 p. [in Ukrainian].
4. Prykhodko, Yu.O. & Yurchenko, V.I. (2012). *Psykhologichnyy slovnyk-dovidnyk: navch. posib.* [Psychological Dictionary-Reference: Teaching Aid]. Kyiv, 329 p. [in Ukrainian].
5. Tsarenko, N. (2022). *Yak my psuyemo nashykh ditey* [How We Spoil Our Children]. "Practical Psychology" series. Kharkiv, 288 p. [in Ukrainian].
6. *Filosofiya dlya ditey. Tsikavi uroky dly amolodshykh shkolyariv: metodychnyy posibnyk.* [Philosophy for Children. Interesting Lessons for Junior Schoolchildren: Methodical Guide.] N.V. Havrysh, O.O. Linnyk. Kyiv, 2014. 232 p. [in Ukrainian].
7. Yakymenko, S.I. & Milenina, H.S. (2015). *Pedahohichni ideyi Sofiyi Rusovoyi ta Mariyi Montessori: porivnyalnyy analiz: monohrafiya* [Pedagogical ideas of Sofia Rusova and Maria Montessori: comparative analysis: monograph]. Kyiv, 296 p. [in Ukrainian].
8. Fairclough, N. (2002). Discourse as social practice. *Critical discourse analysis: Critical concepts in linguistics.* ed. Toolan M. London; New York: Routledge. pp. 1–22. Available at: https://www.researchgate.net/publication/281506450_Critical_Discourse_Analysis [in English].

Стаття надійшла до редакції: 12.02.2026

Прийнято до друку: 20.03.2026

Опубліковано: 14.04.2026

УДК 378.091.12:159.944.4

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.352121>

Ганна Жила, викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7928-0660>

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО:
ПРИЧИНИ ТА ПРОФІЛАКТИКА

У статті обґрунтовано актуальність питання професійного вигорання, визначено сутність поняття вигорання, психологічний дистрес, визначено основні компоненти професійного вигорання, здійснено аналіз причин та наслідків вигорання, досліджено шкалу професійного вигорання Маслач (МБІ), виявлено додаткові стресові фактори, що впливають на поширеність вигорання, розкрито вплив криз та екстремальних ситуацій на процес професійного вигорання, проаналізовано всеукраїнське опитування в межах проекту про стресові стани населення в умовах війни.

Ключові слова: професійне вигорання; причини і наслідки; стрес; війна; депресія; емоційне виснаження; ментальне здоров'я.

Літ. 7.

Ganna Zhyla, Lecturer of the Foreign Languages and Intercultural Communication Department, Kharkiv Semen Kuznets National University of Economics
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7928-0660>

PROFESSIONAL BURNOUT OF HIGHER EDUCATIONAL TEACHERS:
CAUSES AND PREVENTION

The article substantiates the relevance of the issue of professional burnout, defines the essence of the concept of burnout, psychological distress, identifies the main components of professional burnout, analyzes the causes and consequences of burnout, and examines the Maslach burnout scale (MBI), additional stress factors that affect the prevalence of burnout were identified, the impact of crises and extreme situations on the process of professional burnout was revealed, and an all-Ukrainian survey was analyzed within the framework of the project on the stress states of the population during wartime. Despite the existence of a significant number of scientific studies on the phenomenon of professional burnout, the problem of its manifestations among teachers of higher education institutions remains relevant and multidimensional. In the domestic scientific literature of recent years, professional burnout of teachers is considered an important psychological and pedagogical phenomenon, which has pronounced symptoms of emotional exhaustion, depersonalization, and reduction of professional